

Periodieke nieuwsbrief

jaargang 2022 nummer 4

oktober – november – december

*Leeftijd doet onze relatie
met de tijd veranderen:
met de jaren wordt onze
toekomst korter,
maar ons verleden langer.*

(Simone de Beauvoir, 1908-1986, Franse filosofe, schrijfster en feministe)

INHOUDSOPGAVE

- **3** → Welke toekomst heeft de Hamse watertoren?
- **3** → Theet 77: Herman Brusselmans
- **4** → De vlasoogst in het Durmeland
- **5** → Het Belgisch leger dynamiteerde de Durmebruggen
- **6** → Sterrenstof
- **7** → Expositie "Herdenken" n.a.v. Wapenstilstand
- **8** → Recente aanwinsten
- **8** → Activiteitenkalender 2023
- **9** → Arbeidsreglement firma F^d. Van Damme & Zonen
- **10** → Kunstschilder Jef De Boeck

teksten	Hugo De Looze (blz. 3, blz. 4, blz. 5) Freddy Huylenbroeck (blz. 6, blz. 7, blz. 8, blz. 9, blz.10)
website	www.heemkringosschaert.be
e-adres	andrevb@scarlet.be
locatie archief	Hospitaalstraat 26 – 9220 Hamme
correspondentie	Vlierkouter 34 – 9220 Hamme
lidmaatschap	gewoon lid € 20 steunend lid € 25 beschermend lid € 35
rekeningnummer	BE74 4432 6130 8107

DAGELIJKS BESTUUR

- Voorzitter André Van Bossche | 052 47 41 51
- Coördinator Freddy Huylenbroeck | 0476 28 31 94
- Penningmeester Jef De Ridder | 0468 12 78 29
- Public Relations Paul Engelbeen | 052 47 03 09
- Archief Dirk Van Buyten | 0498 70 06 99
- Techniek Rik De Keyser
- Documentenbeheer Alain Claessens

Watertoren in het Achterthof

In het eerste mededelingenblad van Heemkring Osschaert, jaargang 2022, kwam een stukje geschiedenis van de Hamse watertoren aan bod. Open Monumentendag 2022 speelde daarop in en stelde de ruim negentig jaar oude watertoren in de kijker. Het onderste gedeelte van de watertoren in het Achterthof was voor de gelegenheid zelfs toegankelijk gemaakt.

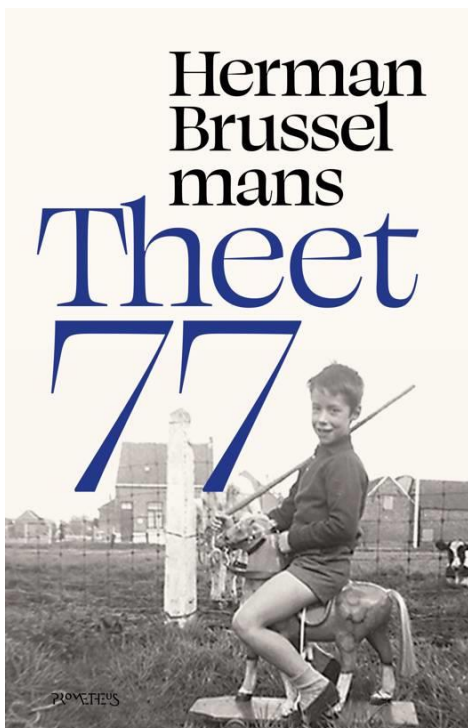
Tijdens die opendeurdag stelde ik al lachend dat een restaurant met uitzicht over Hamme een mogelijke mooie toekomst voor de watertoren zou zijn. De watertoren speelt immers geen rol meer in het waterbedelingsnet in onze gemeente. Alleen voor gsm-masten en het gemeentelijk communicatiesysteem is de watertoren nog nuttig. Blijkbaar verwierp het gemeentebestuur de vraag om de watertoren te verkopen om er een woning van te maken. De toekomstige bestemming van “onze” watertoren blijft dus duister. “Onze” watertoren want de toren is gemeentelijk bezit. Ook weer iets dat we weten.

Intussen ligt de bestemming van de watertoren in Dendermonde vast. Erfgoed Vlaanderen is akkoord dat er na de restauratie van de toren een horecazaak komt. Een groot verschil met de Hamse watertoren is dat de toren in Dendermonde, gelegen aan Bastion Vijf en de historische vestinggordel, een beschermd monument is. Een minstens even groot verschil is dat de Vlaamse overheid op basis van het beschermingsbesluit in het jaar 2020 één miljoen euro ter beschikking stelde om de watertoren van Dendermonde te restaureren. Die toren is geen eigendom van het stadsbestuur maar van het waterbedelingsbedrijf Farys.

Theet 77

Hugo De Looze

De uit Hamme afkomstige maar al lang in Gent wonende schrijver Herman Brusselmans greep zijn 65ste verjaardag aan om een boek over zijn jeugdjaren te schrijven. Voortgaand op een interview in de krant “Nieuwsblad” moeten heemkundigen echter niet te veel verwachten van het boek “Theet 77”. De titel verwijst naar de plaats waar de woning en het bedrijf (veehandel) van de ouders van Brusselmans stonden. Herman Brusselmans bekent zelf dat het geen serieuze roman werd: *“Het was geen gemakkelijke bevalling. Want als je over je jeugd schrijft, moet je wel informatie hebben. En iedereen uit de buurt van Theet is inmiddels overleden. Bovendien: mensen gaan interviewen, dat is niet mijn ding. Dus heb ik besloten: ik ga te rade bij mijn eigen geheugen en vul de gaten op met mijn fantasie. Het is dus niet het serieuze boek geworden wat men misschien verwachtte. Ik had mezelf aanvankelijk ook opgedrongen: dit boek moet ernstig zijn. Maar ik kan het niet. Ik moet mijn fantasie kunnen gebruiken en er bullshit, onzin en nonsens bijstoppen.”*

Geschied- en heemkundigen steunen dus best niet te veel op de terugblik van Brusselmans op zijn jeugdjaren. Want wat is waar en wat is gefantaseerde “bullshit, onzin en nonsens”? Ter illustratie een citaat uit het krantenartikel, meer bepaald over het veebedrijf en het onderwijs: *“Vader dreef handel met boeren die vijfhonderd koeien hadden, maar ook met boerkens met twee koeien en een manke hond. Kwam je op hun erf, dan was dat meestal “onderkomen”, en zag je mensen met vier tanden in hun bek die een slag van de molen hadden gekregen. Zo waren er een hoop, ja. Vaak speelde drank ook een rol. Mislukte dromen en levens, het wemelde ervan. Het waren andere tijden. Kijk naar de manier waarop ze toen omgingen met kinderen op school. Dat probeer ik een beetje te doen, die tijd schetsen. Waarbij de lezer – en zeker de jongere – dan zijn eigen conclusies kan trekken. Wat was dat eigenlijk toen? Liep het daar vol zotten? Eigenlijk wel.”*

Ikzelf ben wat ouder dan Herman Brusselmans en een van mijn nonkels handelde in varkens. Mijn ervaringen/herinneringen wijken nogal sterk af van die van Brusselmans. Het lijkt wel alsof Brusselmans zich slechts de marginalen wil(de) herinneren, marginalen die er zeker waren maar allerm minst de meerderheid vormden. Uiteraard mag dit de fans van de auteur Herman Brusselmans er niet van weerhouden om het boek te lezen. Ikzelf laat het aan mij voorbijgaan. Ik ben geen fan, al van na het lezen van zijn eerste roman trouwens.

Het geïllustreerde weekblad “De Stad Antwerpen” publiceerde in zijn nummer van vrijdag 17 juli 1931 (vierde jaargang, nummer 18, blz. 419) deze foto met als ondertitel “De klein-vlasteelt in het Durmeland”. In welke gemeente en op welke plaats de foto genomen werd, is niet duidelijk. Maar... de vlasteelt was belangrijk voor de hele Durmestreek tussen de Schelde en het kanaal Gent-Terneuzen. Ook in Hamme was de vlasteelt en de vlasverwerking een belangrijke economische sector.

Hamm(e) daar is de spindersblom

Na het brakelen of breken van de vlasstengel blijven er nog kleine gebroken deeltjes van de houtstengel tussen de vezels hangen. Om die te verwijderen zonder de vlasvezels te schenden, wordt het vlas nog gezwingeld. De houten deeltjes worden uit de vezels geslagen of geschreept. Daarbij hoorde ook ontspanning. Zwingelen ging gepaard met heel wat stof. Dat heb ikzelf ondervonden toen mijn vader nog af en toe zwingelde; niet in Hamme maar in Stekene. Daardoor was er ook weinig tot geen gelegenheid om te praten of te ontspannen.

Volgens Bert Dewilde in zijn in 1984 bij Lannoo prestigieus verschenen boek “20 eeuwen vlas in Vlaanderen” zochten zwingelaars op hun eigen wijze ontspanning, vooral op maandagen: “Als er na de eerste stoptijd te 9u.30 gefloten werd om opnieuw aan het werk te gaan, bleef een groot aantal zwingelaars aan de toonbank, in de nabije herberg.” En, naarmate die tooghangers aangroeiden, besloot men het werk stil te leggen. Die maandagse drinkpartijen werden ook in liederen verwoord. Bert Dewilde: “Een der meest typische is “Het Lied van de Bierbroek”, opgetekend in 1912 in Grembergen bij Dendermonde (Volkskunde 1912).” Waarna het lied, op bladzijde 373 in voormeld boek, volgde. In dat lied kwam niet alleen Hamme maar onder meer ook Moerzeke aan bod:

De bierbroek lag in de kas,
Daar lag zij lang verdoken,
Maar de tijd van klodden en vlas
Is nu weer aangebroken.

Trek uw bierbroek nu maar
aan,
't Is met d'armoe gedaan.
Zie daar komt ne kloddeman
En' wij zijn weer uit Jan.

Als de klodden zijn van trok,
Dat zijn goede
manieren
En dan pakt men menigen
slok
Van Bachus beste bieren.

Vijf dagen in de week
Laat men den zwingel vieren,
Maar alhier in onze streek
Wil men den Maandag vieren.

Ieder dorp heeft zijnen roem
En zoo heeft Zeel' de
klodden,
Hamm(e) daar is de spindersblom.
En Lebbeek' heeft de vodden.

Moerzeek(e) is 't patattenkwartier,
Grembergen bemint het bier,
Baasrode is de mosselschuit.
Daarmee is 't lieken uit.

De in het lied vermelde klodden was "afval" van vlas, dus door elkaar geraakte in plaats van in dezelfde richting liggende vlasvezels, die niet onmiddellijk bruikbaar waren voor o.m. de spinnerij en touwslagerij, maar toch waardevol waren voor andere toepassingen.

Dat "*Hamme daar is de spindersblom*" komt nog in andere versies voor, maar wellicht is dit in 1912 opgetekende lied één van de alleroudste versies.

Belgisch leger dynamiteerde de Durmebruggen Hugo De Looze

Donderdag 8 oktober 1914 dynamiteerde het Belgische leger de Mirabrug, de spoorwegbrug ter hoogte van de huidige Brugstraat én de Durmebrug in Waasmunster. Dat gebeurde om de terugtrekking van het leger naar de Westhoek te beschermen. Die terugtrekking kwam in gevaar nadat het Duitse leger er in geslaagd was tussen Appels en Berlare een brug over de Schelde te bouwen. Omdat het Duitse leger noordwaarts vanuit Berlare en Zele naar Lokeren en Moerbeke oprukte, was het mogelijk dat het Duitse leger de zich in Antwerpen, Klein-Brabant en op de linkeroever van de Schelde bevindende Belgische militairen krijgsgevangen zou nemen. Om niet gevangen genomen te worden, vlucht-

ten toen tienduizenden Belgische militairen naar het niet bij de oorlog betrokken Nederland, land waarin ze ook werden opgesloten.

Om de aftocht van het Belgische leger, dat grotendeels te voet opereerde, te dekken werden die donderdag 8 oktober 1914 meerdere Durmebruggen opgeblazen: eerst de Mirabrug, omstreeks 6u40 de spoorwegbrug naar Sombeke, daarna de brug in Waasmunster en vervolgens vanaf 13u30 de Durmebruggen in Lokeren. Over het laten springen van de Durmebruggen zijn enkele getuigenissen bekend. Zo schreef brancardier Louis Geeurincks uit Opwijk in zijn dagboek: "*Men zegt dat de Duitschers te Berlaer over de Schelde gegaan zijn. 2 ¼ u. naar Elverseele. Post vatten aan de Durme, na de bruggen te hebben doen springen. Dan naar Waasmunster.*" De Waalse soldaat Pierre-Jean Peters bevond zich in Moerzeke om daar de Schelde te bewaken. Hij schreef: "*De kolonel is zenuwachtig... de tijd dringt... ik hoor als in een echo... de dijken breken... veroverende beweging... wij gaan gevangen genomen worden... wij moeten de mars forceren. 4u.20: We verlaten Moerzeke. 5u.10: Passeren Hamme. 5u.45: Helversele. 6u.10: Sombeke. Rust, in afwachting van instructies. Ik hoor zeggen dat het derde bataljon van*

het tiende, het onze, positie gaat nemen dichtbij de Durmebrug, teneinde de terugtocht van de troepen te beschermen. Gaan wij de pijnlijke dagen van Namen herbeleven? Wij krijgen ervaring met het beschermen van terugtochten. 6u.40: Op het ogenblik dat wij dichtbij de brug bij de loopgraven aankomen, laat de genie de brug springen. 9u.45: Bezetten nog altijd dezelfde plaats zonder verontrust te worden. 11u.10: We verlaten onze positie.”

Schilder Frans Gerlo uit Baasrode was gehuwd met Marie De Keyser uit Kastel. De vader van de latere rector Aloïs Gerlo van de Vrije Universiteit Brussel, was eerder al vanuit Kastel naar Hamme gevlucht. Op 8 oktober vluchtte het gezin Gerlo opnieuw: “Om 5 uur komt men ons verwittigen dat wij weg moeten. De grenadiers en chasseurs zijn reeds weg. De Genie gaat de brug over de Durme doen springen en daar moeten wij over, want de Duitsers zijn over de Schelde geraakt. Wij laden terug onze [hand]kar en lopen naar de brug. Daar komen we juist aan als ze in de lucht vliegt. We lopen naar de ijzerenwegbrug en daar komen we ook een minuut te laat aan, ze vliegt ook voor onze neus weg. Mijn vrouw en haar zuster Emma, die met haar kinderen nu ook bij ons is, doen niets dan wenen. Hier zien wij nog eens mijn schoonbroer [soldaat] Léon [De Keyser] die met enige makkers zijn regiment zoekt dat in de nacht vertrokken is. En nu moeten we langs Waasmunster rond. Als we daar gekomen zijn vliegt ook daar de brug in de lucht. Nu kunnen we niet meer weg tenzij langs Lokeren. Tussen Lokeren en Zele geraken we weer tussen de vechtende troepen. Langs de weg zitten Belgische grenadiers in de grachten en ze vuren op de Duitsers die uit de richting van Berlare oprukken. Wij mogen enkel in kleine groepjes over de wegen en worden gedurig door de troepen die aftrekken naar Lokeren tegengehouden. Vrouwen en kinderen zijn al zeer vermoeid. Voorbij Lokeren geraken wij tussen de Belgische legertros die op Eeklo en Oostende aftrekt. Te Eksaarde geraken we daar van tussen en rijden naar Moerbeke en van daar naar Wachtebeke. Daar komen wij om 5.30 uur aan.”

10 november

Sterrenstof

Gratis fakkeltocht met lokale oorlogsverhalen, kunst, poëzie en muziek

± 4 km

Start 18.30u
KoHa Sint Pieter
De Ring 22
9220 Hamme

Aankomst
MOC Perron
Koning Albertplein 6
9220 Hamme

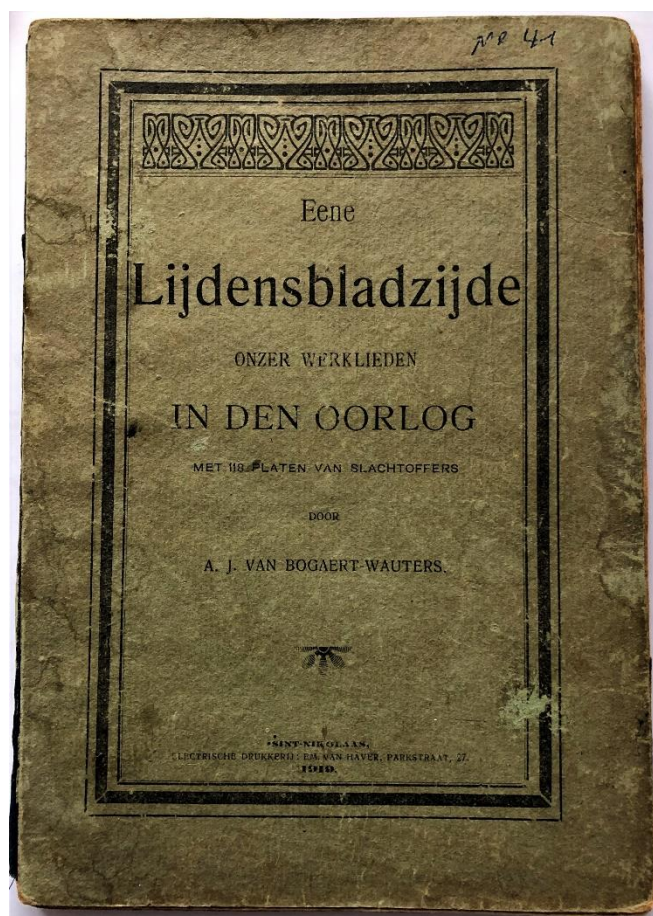
Een initiatief van HAMME   Meer info & inschrijven via www.jantervaert.be
052 48 09 48 | info@jantervaert.be

Op de vooravond van Wapenstilstand organiseert de dienst Cultuur & Toerisme een fakkeltocht. Doorheen het centrum van Hamme worden er op enkele markante plekken lokale oorlogsverhalen verteld. Beklijvende gebeurtenissen, opgetekend door Hammenaren, die verhalen hoe de oorlogsgruwel ook onze gemeente in de tang had. Locaties als de Broederschool, het klooster in de Ringstraat, de Durmebrug, de kerk, het gemeentehuis en het oudemannenhuis in de Nieuwstraat zijn de stille getuigen van deze kommer en kwel, zowel uit WO I als WO II. Op diverse plekken komt de geschiedenis terug tot leven. Naast het verhaal valt er ook artistiek iets te beleven, waardoor het verhaal een bijzondere di-

mensie krijgt. Ook onze Heemkring is van de partij. Wij hebben geopteerd voor de kerk en bestuurslid Paul Engelbeen leest een passage voor uit de *Lijdensbladzijde van onze werklieden in den oorlog*, opgetekend door Alphonse Van Bogaert. Het hoeft geen betoog dat onze gemeente tijdens de oorlogsjaren gebukt ging onder het leed dat ze te verwerken had. Niet enkel de honger was een kwel, maar tevens de vele opeisingen en het gevangen nemen van arbeiders was een zware last om dragen. In zijn voorwoord tot de *Lijdensbladzijde* refereert Arthur Baert, onderpastoor van de Sint-Baafskerk te Gent, aan *die sombere dagen van angst van de opeisingslijsten, de hartverscheurende uren van het afscheid, de pijnlijke ontroering bij het weerzien van de uitgemergelde terugkomers, het diepe zielenwee bij het ontvangen van de onafgebroken doodsbberichten*. Hier kunnen wij zonder blikken of blozen aan toevoegen dat de solidariteit onder de bewoners in die dagen dan ook onbeschrijflijk groot was, vooral de hulp naar onze opgeëisten, frontsoldaten en krijgsgevangenen was onevenaarbaar.

De tocht doorheen het centrum zal in groep en onder begeleiding gebeuren. Op het einde van de wandeling is er de mogelijkheid om *na te praten onder de sterrenhemel* met een natje en een droogje. De deelname is gratis. De tocht gaat van start om 18.30u aan de Ringstraat. Inschrijven is verplicht via www.jantervaert.be.

Aansluitend op dit event toont de Heemkring een dosiertentoonstelling rond de begraafplaats *Hedge Row Trench Cemetery*, gelegen in het provinciedomein *De Palingbeek*, ca. 2 km verwijderd van Zillebeke dorp, een deelgemeente van Ieper. Dit ommuurde militaire kerkhof van slechts 676 m² werd ontworpen door John True-love en wordt onderhouden door de *Commonwealth War Graves Commission*. Rond het centraal opgestelde *Cross of Sacrifice* liggen 94 Engelse soldaten en twee Canadezen begraven, slachtoffers die gesneuveld zijn tussen 24 maart 1915 en 18 september 1917. De cirkelvormige omtrek van de begraafplaats herinnert aan het met kraters en boomstompen herschapen terrein dat na 105 jaar de geperverteerde zinloosheid en psychotische slachting van duizenden jonge mannen blijvend in herinnering wil brengen. Een stuk aarde dat uitgroeide tot een galgenveld waar gedurende vier jaar lang elke glimp van beschaving en menselijkheid verzwolgen werd in de modder of gesmoord door kogels, granaten en yperiet.

Langsheen de voormalige frontlijn wordt de passant vaak geconfronteerd met militaire kerkhoven. Soms zijn ze geconcentreerd, soms liggen ze alleen en verloren in één of ander veld, wat veelal wijst op de hevigheid van de gevechten die er gewoed hebben. In en rond het domein *Palingbeek* zijn er zes begraafplaatsen. Het gaat hier telkens om een *Battlefield cemetery*, een kerkhof aangelegd op het slagveld zelf, wat betekende dat gevallen soldaten hier ter plekke werden begraven. De data op de zerken verwijzen dan ook veelal naar bepaalde gevechten die er hebben plaatsgevonden. In de strijd in de Ieperboog was de *Palingbeek* strategisch een belangrijke plaats voor de strijdende partijen. Het terrein lag op de kruising van het kanaal Ieper-Leie en een steile heuvelrug, door de Engelsen *The Bluff* genaamd, een uitstekende observatiepost. Met het uitdiepen van schachten in de zachte kleigrond ontstond er zelfs vanaf de tweede slag om Ieper in april 1915 een onderaardse oorlog in beider frontlijn die slechts 40 meter van elkaar verwijderd lag. De Britse 28ste divisie en het Duitse 99ste infanterieregiment vochten hier een verbeterd strijd uit. De grafstenen zelf vermelden de doodsoorzaak: *killed in action* (gesneuveld) of *died of wounds* (bezwaken aan de verwondingen). Als bijkomende tekst vermelden zij nog *Known to be buried in this cemetery*, waarbij het bijhorende doodregister uitleg geeft over de identificatie van de gesneuvelde.

Met in totaal meer dan 25000 Legoblokjes hebben Corneel Clarys en Youri Van Miegroet deze Britse begraafplaats in maquette van 2m x 2m nagebouwd. Eerstgenoemde, gekend van het TV-programma *Lego Masters*, is niet aan zijn proefstuk toe. Hij bouwde in het verleden reeds de Ieperse Lakenhalle en Belfort met de blokjes na. De in Zele-Durmen geboren Van Miegroet is als *ceremonial assistant* verbonden bij de *Last Post Association* en beiden willen zij op een serene, maar speelse wijze een denkproces in gang houden tussen het historische verleden van de *Groote Oorlog*, en de

appreciatie, verbeelding en subversieve kracht ervan als troost, verzet en bezinning. De tentoonstelling van deze Legomaquette, aangevuld met enkele merkwaardige stukken uit de WO I-verzameling van Robert Verheyden, is te zien van 11 tot en met 13 november, telkens van 14 tot 17 uur in ons lokaal in de Hospitaalstraat.

Recente aanwinsten

Freddy Huylenbroeck

- De familie Louis Windey-De Cock uit Moerzeke heeft een heel ensemble Moerzeeks kantwerk geschonken.
- De kerkfabriek van Hamme-Zogge heeft uit de bibliotheek van pater De Decker onder meer een kruidenboek en meerdere registers en kasboeken met financiële verslagen van de parochie ter beschikking gesteld.
- Luc Boel, voormalig Prins Carnaval *Boelydoor I*, heeft zijn fotoarchief rond carnaval en documenten en objecten van de Hamse studentenclub overgemaakt aan onze Heemkring. Een verrijking, zeker wat de fratsen betreft m.b.t. de kanonnenroof, de vuilbakkenaffaire en de Hamse vierling.
- Mevrouw Erna De Wilde bedacht de Heemkring met een boek over de geschiedenis van het kaatsverbond Hamme, een naslagwerk uit 1980 over de watermaatschappij te Hamme, enkele oude kranten en Sunlight zeep.
- Uit het archief van de familie Reyckler te Sint-Niklaas heeft Maurice De Clercq uit de Meersstraat ons diverse oude documenten, registers, foto's, reisverslagen en kaarten bezorgd, die vaak teruggaan tot midden 19de eeuw. Zij schetsen een zeer mooi beeld over het leven van een rijke familie die nauwe contacten onderhield met vooraanstaande families te Hamme en te Waasmunster. Dit ensemble werd aangevuld met heiligenbeelden, ingelijste foto's van het koningshuis en vooraanstaande dorpsnotabelen en geestelijken.
- Uit de nalatenschap van mevrouw Yvonne Hendrickx ontvingen wij oude familiedocumenten, foto's, briefwisseling en tijdschriften.
- Fred Smet uit Beveren, voormalig ombudsman van de gemeente, schonk een doos met gemeentelijk verkiezingsmateriaal.

Kalender 2023

De activiteitenkalender voor 2023 werd onder voorbehoud ook besproken en vastgesteld. De voorbereidingen en nodige afspraken zijn volop aan de gang. Het kan dus evenwel gebeuren dat er nog een verschuiving van datum, uur of locatie zou kunnen doorgaan, maar dan zullen wij u tijdig verwittigen zodat de aanpassing ook in uw persoonlijke agenda kan gebeuren.

- Vrijdag 27 januari gaat de voorstelling van het jaarboek 2022 door in het KunstKot, de voormalige woonst van Theodore Vermeire (1801-1860) in de Slangstraat. Deze voormalige burgemeester was touwslager en olie-slager, stichtte in 1833 de firma *Vermeire & C°*, die vanaf 1858 uitgebreid en omgevormd werd tot touwslagerij en stoomzeeldraaijerij. In 1920 werd de fabriek verkocht aan de Nederlandse industrieel H. van der Lely, die het bedrijf verder uitbouwde tot een elektrische touwfabriek, weverij en staalkabelproducent met internationale allure: *NV Le Lis*. Onder zijn bewind als burgemeester is onder meer het *Oudemannenhuis* in de Nieuwstraat tot stand gekomen en werd hij op het einde van zijn leven omwille van zijn sociale verdiensten, zorg en armoedebestrijding, benoemd tot Ridder in de Leopoldsorde.
- Vrijdag 21 april geeft Luc De Schoesitter in het id+Center een lezing over de geschiedenis van het bier, gekoppeld aan de brouwerij van zijn grootouders, die teruggaat tot het jaar 1775 en op het land- en kaartenboek van Hamme (1772-1776) genoteerd staat als een perceel met hofstede en *huysinge ter usantie van stokerije*. In 1855 kwam het pand in het bezit van brouwer Jan Baptiste De Schoesitter. De brouwersactiviteit is in 1921 stopgezet. Nu herinnert enkel nog het beeldje van Bacchus op zijn bierton ons aan het vroegere brouwersleven op deze locatie in de Kaaldries, een boogscheut verwijderd van de Durme.

- Zaterdag 1 juli hervatten wij onze traditionele excursies. De vraag ernaar is groot. Als reisbestemming hebben wij geopteerd voor Namen, hoofdstad van het Waals Gewest. De eerste menselijke sporen in deze stad gelegen aan de samenvloeiing van Samber en Maas, dateren al van de oude steentijd en zijn gevonden op het *Grognon*, het oude stadsdeel aan de voet van de rotspunt waar vandaag de citadel op prijkt. Zoals vanouds werken wij hiervoor een boeiend programma uit, zowel in heemkundige en toeristische context als naar culinair genot toe. Vermits prijzen vandaag de pan uit swingen, onderzoeken wij of het vervoer heen en terug niet met de trein kan gebeuren.

- Vrijdag 20 oktober om 20 uur staat de vernissage geprogrammeerd van de dubbelexpositie *In het teken van het kruis en Hamse kapellen en gebedshuizen*. Deze tentoonstelling in onze *Meesterwoning* loopt tot 5 november en wordt begeleid door een tentoonstellingscatalogus.

Op 26 april 1892 werd onderstaand *Reglement van inwendige orde* neergelegd en *aangeplakt volgens den eisch der wet*:

Art. I – De werktijd is bepaald op 12 uren daags

Art. II – De werkman of het werkmeisje die te laat op het werk komt, zal gestraft worden:

- De eerste maal met eene boet van 50 centiemen
- De tweede maal met eene boet van 1 frank
- De derde maal met de wegzending.

Art. III – De werkman of het werkmeisje die, behalve in buitengewone gevallen, meer dan vier maal daags zijn werk verlaat, onder voorwendsel van eene natuurbehoefte te voldoen, zal weggezonden worden.

Art. IV – Zullen gestraft worden met eene boet van 2 frank, de werkmeisjes die veroorloven in plaatsen te gaan, waarvan hun de ingang streng verboden is.

Art. V – Het is streng verboden aan eenig toestel der elektrieke verlichting te raken, op straffe van 5 frank boet.

Art. VI – De wevers en weefsters mogen aan hunne getouwen niets veranderen. In geval er eene verandering noodzakelijk wordt geacht, moeten zij de hulp van den meestergast of van den daartoe aangestelden persoon inroepen. Zij die dit artikel overtreden, worden strafbaar:

- De eerste maal met eene boet van 5 frank
- De tweede maal, met de wegzending.

Art. VII – Het is streng verboden met breiwerk of al ander handwerk op de fabriek te komen. De overtreders zullen eene eerste boet betalen van 1 frank, eene tweede van 2 frank, met verbeuring der brei- en andere werktuigen. Voor eene derde hervalling kan men weggezonden worden.

Art. VIII – Zullen gestraft worden met eene boet van 2 frank de werkmannen in samenspraak met werkmeisjes, en omgekeerd, over dingen welke hun werk niet aangegaan.

Art. IX – Niemand mag zijn getouw of gewone werkplaats verlaten, om zich te begeven in eene plaats waar zijne bezigheden hem niet roepen. De overtreder zal gestraft worden met eene boet van 1 of 2 frank, en, in ernstige gevallen, met de wegzending.

Art. X – Degene die uit onachtzaamheid, kwaadwilligheid of anderszins, fabriekstoffen nutteloos verkwisten, zullen de eerste maal met eene geldboet van 5 frank, de tweede maal met de wegzending gestraft worden.

Art. XI – De werklieden worden in geld betaald. Zij genieten eene volle vrijheid in het besteden van hun geld; niemand mag hen dwingen naar eenen winkel te gaan tegen hunnen wil en dank.

Art. XII – De werkman of het werkmeisje die tehuis zal blijven zonder toelating der meesters, zal, de eerste maal, weggezonden worden voor 8 dagen; de tweede maal voor goed.

Art. XIII – Om alle gevaar van brand te vermijden, is het streng verboden met fosfoorstekjes, pijp of cigar in de fabriek te komen. De overtreder zal onmiddellijk weggezonden worden.

Art. XIV – Op straf van 10 frank boet voor de eerste maal, 20 frank voor de tweede maal, en wegzending voor de derde maal, is het aan de smids, de schrijnwerkers en den machinist streng verboden eenig voorwerp te vervaardigen dat niet voor de fabriek is bestemd.

Art. XV – De werkman of het werkmeisje op heeter daad van diefstal betrapt, zal aanstonds weggejaagd en aangeklaagd worden.

Art. XVI – Degene die, met of zonder toelating der meesters, van zijn werk afwezig is, zal, voor al den tijd dier afwezigheid, geen loon genieten.

Art. XVII – Degene die eenige schade zal veroorzaken aan de gebouwen, 't zij door het breken van ruiten of anderszins, zal de toegebrachte schade moeten betalen. De ruiten worden berekend aan 1 frank per stuk.

Art. XVIII – Om in de fabriek aangenomen te worden, moet men van goed gedrag zijn. Niet alleen op de werkdagen, maar ook des Zondags mag de werkman zich niet overleveren aan den drank, aan twisten en vechtpartijen of aan het schenden der plaatselijke reglementen of verordeningen.

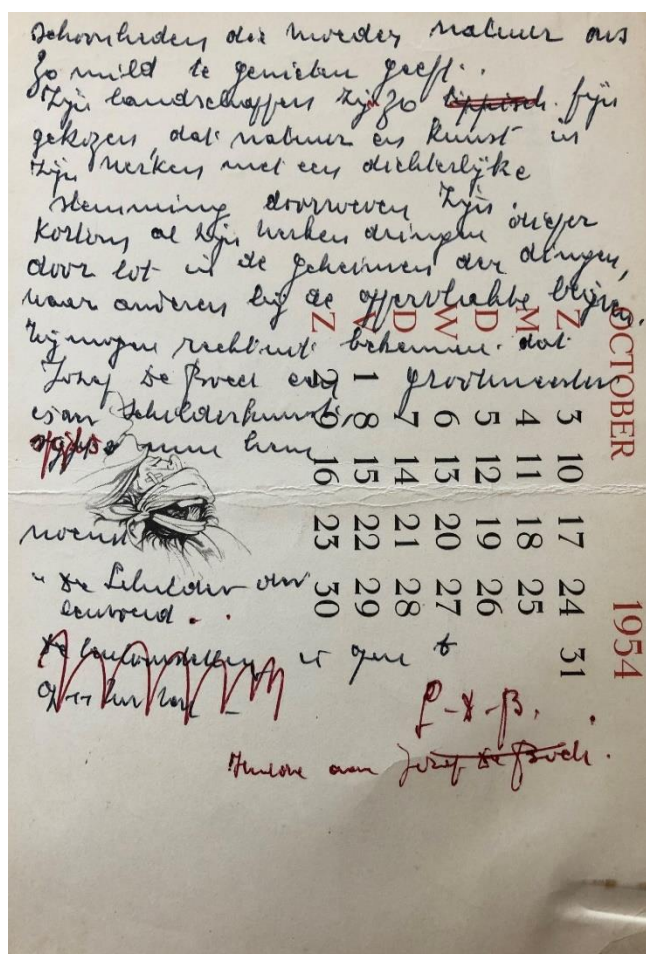
Art. XIX – De werklieden zijn elkander wederzijdschen eerbied en vriendschap verschuldigd. Hij of zij die eenen werkgezel op grove wijze zou beleedigen of in zijne eer krenken, met hem twist zoeken of tot mishandelingen overgaan, zal met eene boet van 5 frank, en bij hervalling, met wegzending gestraft worden.

Art. XX – In geval van verschil tusschen meesterknechten en werklieden, zullen de meesters tusschen hen uitspraak doen, waaraan zich beide partijen moeten onderwerpen.

Kunstschilder Jef De Boeck

55 jaar geleden, op 12 juni 1887, overleed Josephus De Boeck. De eerste alinea op zijn doodsprentje maakt gewag van een rechtgeaard mens, niet enkel gebeten door de kunstmicrobe, ook zijn zwerversbloed bracht hem vaak in tegenstrijdige sferen tussen opoffering en extase. "Na de 80 jaren van zijn moeilijk en avontuurlijk leven was onze dierbare afgestorvene nog sterk gebleven. Meer dan ooit echter heeft hij zich tijdens zijn laatste levensjaren gewijd aan de schilderkunst, die zijn leven beheerste, en die dan ook zijn gezondheid en zijn leven heeft opgeëist", luidt de tekst.

In de monografie die ik in 2017 aan hem wijdde, schreef ik dat de onvermoeibare werker en zoeker die Jef De Boeck onweerstaanbaar was, wellicht in zijn eigen gemeente niet altijd naar waarde geschat is geworden. Hij heeft inderdaad minder nationale bladzijden kunstgeschiedenis geschreven, maar is daarom plastisch niet minder onbelangrijk dan leeftijdgenoten uit onze directe omgeving als Achiel Van Sassenbrouck, Casimir Heymans, Edmond Verstraeten van Sombeke of als zijn vrienden van het eerste uur uit de beweging van de Dendermondse School die dankbaar konden terugvallen op de uitstraling en omkadering van een stadscultuur en een historisch erkende kunstenaarsbeweging. Iets wat Hamme nooit heeft gekend. In wezen een spijtige zaak, want met het potentieel aan kunstenaars in de eerste helft van de 20ste eeuw had dit kunnen bewerkstelligd worden. Kunstkring Pogen en de gemeentelijke tekenacademie konden hierbij het perfecte opstapje geweest zijn.

Tussen de vele archiefstukken van onze Heemkring heb ik een programma van een tentoonstelling gevonden die hij in het Archeologisch Museum Van Bogaert-Wauters van 11 tot 13 november 1966 heeft gehouden.

In totaal toonde hij 38 werken als één groot huldeblijk aan het Schelde- en Durmeland van zijn dorpsgenoot Filip De Pillecyn. Aan dit blaadje hing een kartonnetje van een scheurkalender met de melding van de maand oktober 1954 waarop heemkundige Gustaaf De Bondt in zijn handschrift zijn relaas over deze expositie heeft genoteerd, waarschijnlijk bedoeld als speech voor de vernissage of als artikel dat hij later kon gebruiken voor zijn rubriek *Het heemkundig hoekje* in de *Durmeklokken*. In deze tekst lees ik onder meer dat deze expositie een veropenbaring is van de schone talenten van die kranige, noeste, taaie schilder Jef De Boeck. Zijn werken bezitten een ongemeen kunstgehalte met een onbegrensde kleurenfantasie, zonder evenwel van de natuurlijkheid der dingen af te dwalen. Verder vermeldt hij dat zijn landschappen zo fijn gekozen zijn dat natuur en kunst in zijn werken met een dichterlijke stemming doorweven zijn om finaal te besluiten dat Jef De Boeck grootmeester in de schilderkunst is, spijs men hem de schilder der eenvoud noemt. Mijn meeste aandacht ging echter naar een tweede nota, geschreven op de rugzijde van een aankondiging over de Gouden Bruiloft van de echtelingen Frans De Ridder-Vernimmen. Uit het handschrift kon ik Gustaaf De Bondt ontcijferen als een poëet die de presentatie in het museum als inspiratiebron nam en zijn eerbetoon aan de schilder als volgt samenvatte:

Wie treedt daar in de rij van Kunstenaren
Met klaren blik die scherp de mensen schouwt?
't Is De Boeck die zijn harte weet te paren
Wat zijn kunst, als hij zijn werken bouwt.

Zo mag zijn hand alleen het wonder baren
Van kunst, die steeds het evenwicht behoudt.
Hij blijft niet blind op 't uiterlijke staren.
Het is de ziel waarmee hij zich vertrouwt.

Hij ziet zijn tekenstift en zijn penselen
Die mogen schijnbaar nog zo luchtig spelen
Hij is ze meester tot in 't minst gebaar.

Zo weet zijn kunst voor 't oog geen ijdel strelen,
Maar levensechte waarheid mee te delen.
Mijn groet Jozef, gij zijt een kunstenaar.

Zijn verslag over de begrafenis van de schilder wil ik u ook niet onthouden.

De begrafenis had plaats op woensdag, 9de augustus 1967. Ik begeef mij naar het sterfhuis in gezelschap van mijn echtgenote Maria Ruys, zuster van zijn schoondochter Julienne, echtgenote van de enige zoon van de schilder, nl. August De Boeck. In ons gezelschap was ook kunstschilder Urbain Gerlo van Waasmunster. Ik merkte nog volgende schilders op, Albert Van Hecke, César De Gols en René Tilley.

Bij een temperatuur van 24 graden verlieten wij het sterfhuis, gepaard met wat motregen. Bij de doodskist, dus in de rouwkapel van de aflijvige, stond benevens de kist ook de schilderezel van de overleden schilder met daarop een schilderij, voorstellende Golgota. De mis werd opgedragen door Deken De Meyer, onderpastoor Boel en Van de Putte. Tijdens de offer merkte ik volgende personaliteiten: de Burgemeester Rosschaert, 1ste Schepenen P. Vermeire, Commissaris Van Houte, Chretien De Neve, musicus, die de schilder zeer genegen was, Albert Dierickx, Redacteur "Durmeklokken".

Het heeft de Heer beaagd tot Zich te roepen, de ziel van Zijn trouwe dienaar

De Heer
Josephus DE BOECK
KUNSTSCHILDER
Weduwnaar van Mevrouw Florence, Seraphina VAN COUWENBERGHE.
Geboren te Hamme op 12 juni 1887 en aldaar overleden op 5 augustus 1967, voorzien van de laatste Heilige Sacramenten.

Dit melden U met droefheid :

De Heer en Mevrouw August DE BOECK-RUYS ; zijn kinderen
Mevrouw Greta DE BOECK en verloofde Freddy VAN PUYENBROECK ;
De Heer Jacques DE BOECK ;
Mevrouw Jenny DE BOECK ;
Mevrouw Jeanine DE BOECK ;
Mevrouw Ghislaine DE BOECK ; zijn kleinkinderen
De Heer en Mevrouw Philip DE BOECK-WUYTACK, kinderen en kleinkinderen ;
De Heer Weduwnaar Jozef FIERENS-DE BOECK ;
De Heer Weduwnaar Ferdinand VAN CAECKENBERGHE-DE BOECK ;
De Heer Weduwnaar Louis DE MEYER-DE BOECK, kinderen en kleinkinderen ;
Mevrouw Weduwe Jozef VAN PUYENBROECK-DE BOECK, kinderen en kleinkinderen ;
Mevrouw Weduwe Stefanie VAN COUWENBERGHE-BERCÉ, kinderen en kleinkinderen ;
Mevrouw Weduwe Jules VAN COUWENBERGHE-DE COCK, kinderen en kleinkinderen ;
De Heer Weduwnaar Maurice VAN COUWENBERGHE-DE DONDER, kinderen en kleinkinderen ;
zijn broeder, zuster, schoonbroeders, schoonzusters, neven en nichten
De familieën DE BOECK, VAN COUWENBERGHE, MALFIET en EECKHOUT.

De plechtige lijdendienst, gevolgd door de teraardebestelling, waartoe Ued. beleefd wordt uitgenodigd, zal plaats hebben in de dekanale kerk van Hamme, op WOENSdag 9 AUGUSTUS 1967 TE 9.30 UUR.

Bijeenkomst ten sterfhuize : Slangstraat 49, te 9 uur.

WEES ZIJNE ZIEL INDACHTIG IN UW GODVRUCHTIGE GEBEDEN.

Hamme, 5 augustus 1967.

Begravenisonderneming W. D'hooghe - Hamme

Er was bevredigend volk. Onder bewolkte hemel toog men naar het kerkhof alwaar hij zijn rustplaats heeft, de eerste weg links voorbij het Grootkruis. Ik voeg er aan toe dat ik de dag voor zijn overlijden de nachtwake gedaan heb bij de overledene, dus nog ziek zijnde ... Toen vertelde hij mij op zeker ogenblik, zich recht zettend op de kant van zijn bed. "Dieu, Dieu, Dieu. Staaf, hoe is het toch mogelijk" ... wilde hij besluiten. "Kan er mij nu niemand redden, moet dat nu toch geschieden"? Hij was toen 80 jaar en een grote tentoonstelling zijner werken zou plaats hebben in september 1968, en tevens een inhuldiging door het gemeentebestuur. Hij was een rechtschapen man die zijn overtuiging niet onder stoelen of banken stak, en op pensioen zijnde, zich volledig wijdde aan de schilderkunst. Hij was mij een vriend, voor wie ik de strooibrief maakte voor zijn zodoende laatste tentoonstelling welke plaats greep in het museum Van Bogaert, Hamme.

Is getekend: Gustaaf De Bondt –
Heemkundige, 10.8.1967.

Documentatiecentrum voor lokale geschiedenis

Help ons het verleden van Hamme archivistisch verder uit te bouwen.

Hebt u thuis nog oude foto's, documenten, boeken of voorwerpen liggen waar u niet onmiddellijk blijf mee weet, dan is onze vereniging wellicht uw oplossing. We denken aan doodsbrieven, bidprentjes, rouwkaarten, devotionalia, prentbriefkaarten, akten, plannen, nieuwjaarsbrieven, briefhoofden, enz... Misschien zijn deze stukken voor u niet langer relevant om ze te bewaren, maar voor ons kan het uitstekend studie- en documentatiemateriaal zijn om te bewaren voor het nageslacht. Alvast bedankt voor het gestelde vertrouwen in onze vereniging.

Publiekswerking: iedere eerste en derde zaterdagvoormiddag van de maand.

Foto: archief Imago – Onze Lieve Vrouw aan de IJzer (© Jo English)

Hedge Row Trench Cemetery in het domein "De Palingbeek".

In samenwerking met

Archeologisch museum

Filip De Pillecyn Comité

Met de steun van

